

Masarykova univerzita

Pedagogická fakulta

Katedra geografie

Politická geografie

Politický systém Švédska

Zpracovaly: Eva Homolková, učo 135720

Jana Vrbová, učo 136140

Základní údaje o Švédsku

Rozloha Švédska je 449 964 km² a tím se řadí na 54. místo na světě v rozloze. Rozloha Švédska odpovídá přibližně rozloze Španělska, Thajska či Kalifornie. Polovinu území země pokrývají lesy, zemědělská půda tvoří asi 10 %. Švédská krajina, která je poměrně rovinná, je bohatě zavodněna téměř 100 000 jezery. Vodní plochy tvoří 8,67 % rozlohy Švédska. Poloha Švédska – na západě hraničí s Norskem, na severovýchodě s Finskem, jih a jihovýchod Švédska omývají vody Baltského moře. Nejvyšší hora země se jmenuje Kebnekaise a je vysoká 2 111 m. Pobřeží Švédska je poseto tisíci ostrůvky, například i poblíž hlavního města Stockholm. Vlivem teplého golfského proudu má Švédsko mírnější klima než jiné oblasti situované obdobně na severu.

Počet obyvatel je 9 045 389, s hustotou zalidnění 20 obyvatel na km² (údaje z července 2008 – zdroj: www.cia.gov) Asi 85% obyvatel žije v jižní polovině Švédska. Stejně procento se hlásí ke státní luteránské církvi. Švédsko má dvě původní menšinové skupiny, a to finsky mluvící etnikum na severovýchodě země a Laponce.

Hlavním městem je Stockholm. Švédsko je rozděleno do 180 samosprávných obcí (municipalities), 18 okresů (counties) a dvou regionů (regions). V každém z těchto celků existují samosprávné místní autority, zodpovědné za různé oblasti. Všeobecně platí to, že samosprávné obce jsou zodpovědné za oblast, týkající se jejich občanů (např. primární a sekundární vzdělání, péči o děti, staré občany a handicapované) a životního prostředí (voda, kanalizace, silnice). Naproti tomu okresní zastupitelstva a regiony jsou zodpovědné především za oblast zdravotní péče, dále pod ně spadá regionální rozvoj a veřejná doprava. Na regionální úrovni existuje 21 krajů (každý je řízen guvernérem) a k tomu náležejících 21 krajských úřadů. Další článek veřejné správy představuje 284 městských zastupitelství. Nejvyšším orgánem, který je zodpovědný za rozhodovací proces v zemi je parlament. Historicky je Švédsko rozděleno do 4 zemí - Götaland, Svealand, Norrland a Österland. Poslední jmenovaná země je v dnešní době součástí Finska.

Stručná historie

Zhruba devět tisíc let před naším letopočtem bylo ve Švédsku o něco příjemnější klima a po tamních lesích se potulovali lovci a sběrači. Když se ve středomoří pomalu rozvíjela antická kultura vzdělavců, v severní Evropě, tedy i ve Švédsku ještě stále existovala kmenová společenství. Kmeny tu existovaly až do devátého století našeho letopočtu, kdy severané pocítili potřebu zaznamenávat informace i jinak než jen ústně. Následně se zrodily runy, se kterými přišel věk Vikingů.

Vikingové mezi osmým a jedenáctým stoletím ovládali celý Skandinávský poloostrov. V této době si vydobyli téměř světový věhlas. Vikingové pořádali řadu výprav. Švédští Vikingové cestovali na východ a na jih, plavili se po Baltu, Středomoří ale také po řadě ruských veletocích. Existují doměnky, že švédští Vikingové byli zakladateli Ruska. Evropané z východu jim říkali jednoduše „Rus“ a slovanské kmeny v této oblasti povolaly právě vikinské válečníky, aby jim vládli. Odtud pak prý samotný název Rusko. V této době se Švédsko stalo obchodní tepnou. V jedné z historických zemí, v Gotlandu se našlo velké množství stříbra, což podpořilo obchodování v oblasti.

Spojením Gotlandu a Svealandu vzniklo švédské království. Do 14. stol. vzkvétalo, pak jej stejně jako velkou část Starého kontinentu, postihla morová epidemie. Roku 1350 spojil Norsko se Švédskem Magnus Erikson. Roku 1397 ve městě Kalmar, vznikla korunovací Erika Pomořanského králem Dánska, Norska a Švédska Kalmarská unie. Královna Margrethe I. (1353-1412), která byla regentkou Dánska, Norska a Švédska, udělala tak ze svého synovce Erika neomezeného vládce Skandinávie. I po jeho korunovaci z místa zástupce de facto vládla celé říši až do své smrti právě Margrethe I. V 15. století vzdorovali Švédové snaze centralizovat moc pod korunu Dánska, což vyústilo v ozbrojené konflikty. Švédsko se nakonec odpojilo v roce 1521, kdy Gustav Eriksson Vasa, od roku 1523 známý jako Gustav I Vasa založil dědičnou monarchii a tím moderní Švédský stát.

V novověku se Švédsko dostalo na pozici evropské velmoci. Mállokteré vojsko mohlo odolat švédské armádě. Velké středy se odehrávaly zejména v rámci Velké severské války mezi Švédskem a Ruskem. Švédové měli dlouho navrch, ale za dob panování cara Petra Velikého došlo k jejich porážce. Tato porážka předznamenala pád severského impéria. Výsledkem Severské války byla nadvláda Rusů, kterým v těch dobách připadla i část Laponska. (zdroj:www.svedsko.net)

Roku 1818 byl korunován švédským králem francouzský maršálek Jean Baptiste Bernadotte pod jménem Karl XIV. Johan. Rod Bernadotte vládne v zemi dodnes.

V roce 1909 se Švédsko stalo parlamentní monarchií.

Po první světové válce se ze Švédska zrodil demokratický stát, socialistická revoluce se zde nijak neujala. Co se týče postavení, Švédsko zůstalo vždy neutrální. Válka Švédsko nezničila, takže se v šedesátých letech mohlo zařadit mezi nejbohatší státy světa.

Roku 1995 vstoupilo Švédsko do Evropské unie spolu s Finskem a Rakouskem. Ze starých členských zemí patří Švédsko s Velkou Británií a Dánskem mezi ty, které si zatím ponechávají vlastní národní měny. Země dlouhodobě zastává priority jako je rozšiřování EU, zaměstnanost, transparentnost EU, rovnost pohlaví a spolupráce s Ruskem. V Evropské Unii patří mezi státy, které do Evropského rozpočtu více peněz přispívají, než z něj dostávají.

Politický systém Švédska

Švédsko je konstituční monarchií v čele s králem Carlem XVI. Gustafem (narozen 30. dubna 1946) z rodu Bernadottů. Král nastoupil na trůn 15. září 1973, po smrti jeho děda Gustafa VI. Adolfa. Je jediným synem prince Gustafa Adolfa (1906 – 1947) a princezny Sibylly Sasko-Kobursko-Gothské (1908 – 1972). **Král Carl XVI. Gustaf** má za ženu Sylvii (roz. Sommerlathovou), s níž má tři děti: korunní princeznu Victorii (nar. 1977), prince Carla Philipa (nar. 1979) a princeznu Madeleine (nar. 1982).

V roce 1974 došlo k modernizaci ústavy, která značně zredukovala pravomoci krále. Jeho autorita je dnes formální, symbolická a král vykonává především ceremoniální funkce. Král nemá možnost se aktivně podílet na ani na jednání kabinetu, ústava nevyžaduje, aby spolupodepisoval přijímané zákony. Nejstarší dítě krále Carla XVI. Gustafa, princezna Victorie Ingrid Alice Desiree, může usednout na trůn díky změně nástupnického práva v roce 1980, umožňující nástupnictví ženě.

Švédská ústava. Tvoří ji tři samostatné texty. První z nich začal platit 1. ledna 1975 a podle něj je král pouze hlavou státu. Rozhodující výkonnou moc v zemi má kabinet (Regering) v čele s ministerským předsedou, který je ze své činnosti zodpovědný parlamentu (Rigsdagu), jehož členové jsou voleni na tříleté funkční volební období. Druhý ústavní text nazvaný Listina o nástupnictví je z roku 1979 a umožňuje, aby na švédský trůn usedl prvorozený potomek krále bez ohledu na to, zda jde o syna či dceru. Třetí a poslední ústavní dokument nazvaný Listina o svobodě tisku je z roku 1949. V roce 1974 byla vydána tzv. Parlamentní listina, která upravuje vztah exekutivy a legislativy.

Politický systém tu tedy stejně jako v jiných zemích můžeme rozdělit na moc výkonnou, zákonodárnou a soudní.

Moc výkonnou tvoří kabinet (Regering) a král. Funkce krále je, jak bylo zmíněno výše, pouze ceremoniální a nemá možnost se aktivně podílet na jednání kabinetu a ani ústava nevyžaduje, aby král spolupodepisoval přijímané zákony. Hlavním výkonným orgánem v zemi je tedy kabinet (Regering), dle švédské ústavy je jeho hlavní pracovní náplní řízení monarchie. Kabinet je odkázán na podporu parlamentu – ministry může odvolat jak premiér, tak poslanci absolutní většinou hlasů. Ve Švédsku nejsou výjimkou menšinové vlády, jejich premiér v takových situacích musí své plány konzultovat s představiteli předních politických stran a hledat u nich podporu. Pokud kabinet v průběhu funkčního období rezignuje, parlament absolutní většinou hlasů zvolí nového premiéra. Kabinet je ze své činnosti odpovědný parlamentu. Pokud dojde k vyslovení nedůvěry vládě či odvolání ministra parlamentem, kabinet se takovému rozhodnutí může bránit tím, že do týdne vypíše nové volby. Vláda může vypsát volby i mimo termín řádných voleb. Nový parlament zvolený v mimořádných volbách nevykonává svou funkci celé funkční období, ale pouze do doby, kdy by se konaly volby řádné. Vláda trvale disponuje podporou parlamentu, což znamená, že nově ustavená vláda nežádá o vyslovení důvěry, ale vládne, dokud ji parlament nevysloví nedůvěru. Podle ústavy je při vytváření menšinové vlády zdržení se hlasování či absence poslanců při hlasování o důvěře vládě, resp. premiérovi, považováno za vyslovení pasivní podpory. Premiér může také tuto otázku položit na stůl sám, vláda může podat demisi i bez vyslovení nedůvěry parlamentem. Předsedou vlády je od 5. října 2006 Fredrik REINFELDT z Umírněné strany. Následující parlamentní volby jsou ve Švédsku plánovány na rok 2010.

Zákonodárnou moc zde tvoří parlament (Riksdag), který je od roku 1971 jednokomorový. Riksdag má 349 členů, z toho čtyřicet pět procent tvoří ženy. Dříve měl parlament o jednoho poslance více, ovšem patové volby v roce 1973 vedly k rozhodnutí redukovat jej o jednoho člena, aby bylo možné snáze dosáhnout shody. Všechna křesla jsou obsazována v přímých volbách, které se pravidelně konají jednou za čtyři roky každou třetí neděli v září. Pro zastoupení politických stran v parlamentu je stanoven čtyřprocentní volební práh. Poslanci jsou voleni na základě poměrného volebního systému ve vícemandátových volebních obvodech. 310 poslanců získává mandát podle proporčního systému voleb ve 28 volebních obvodech, zbylých 39 mandátů je přidělováno kandidujícím stranám podle jejich postavení v celostátním měřítku. Zajímavé je ustanovení, které vyžaduje, aby poslanec, který chce rezignovat na poslanecký mandát, požádal o souhlas parlament. (zdroj.antiskola.eu)

V čele parlamentu stojí takzvaný "*Speaker*" a jeho tři zástupci. Speakera i jeho zástupce si mezi sebou volí členové parlamentu po každých parlamentních volbách - v roce 1982 se ustálilo pravidlo, že Speaker je volen ze členů nejsilnější strany v parlamentu. Zástupci Speakera

pocházejí z jiné politické strany, než sám Speaker. Funkční období všech čtyř funkcionářů koresponduje s funkčním obdobím parlamentu. Pracovní náplní Speakera je řídit a organizovat práci parlamentu. On nebo jeho zástupci předsedá parlamentnímu shromáždění. (zdroj:www.euroskop.cz)

Formální separace mezi výkonnou a zákonodárnou mocí zde neexistuje. Iniciovat zákony může vláda či její představitelé, profesní, odborové či jiné organizace a samozřejmě i členové parlamentu. Vláda často vytváří pro projednávání konkrétního zákona zvláštní komisi, která je tvořeny členy různých politických stran a profesních a zájmových skupin. Poté, co je vypracována konečná zpráva, mají k ní přístup i občané, kteří též mohou vznášet připomínky. Teprve potom ministerstvo, do jehož kompetence návrh spadá, vypracuje vlastní návrh připravovaného zákona. Po předložení návrhu zákona parlamentu mají všichni poslanci možnost se k jeho znění do 15 dnů vyjádřit. Poté je návrh projednáván ve výborech, přičemž k usnesením výborů jsou přikládány i menšinové názory, které se ve výboru nepodařilo prosadit.

Politické strany. Co se politických stran týče, můžeme rozdělit největší strany na socialistický blok (levice) a blok pravice. Do socialistického bloku se řadí strany: Sociální demokracie, Levicová strana a Strana zelených. Do bloku pravice můžeme zařadit Umírněnou stranu, Stranu středu, Křesťanské demokraty a Lidovou stranu. Ke každé straně uvedeme bližší informace. (zdroj:euroskop.cz)

Sociální demokracie vznikla již v roce 1998. S výjimkou krátkého období byli sociální demokraté nepřetržitě ve vládě po dobu 44 let (1932-1976). Další vládní zkušenosti měli možnost získat v letech 1982-1991 a 1994-2006. Strana je napojena na Národní švédskou konfederaci odborů, která reprezentuje devadesát procent dělníků. Sleduje linii demokratického socialismu. Podporuje myšlenku státu blahobytu, kterého má být dosaženo na základě vybraných daní, obhajuje feminismus a rovnoprávnost všeho druhu. Předsedkyní strany je od roku 2007 Mona Sahlin.

Levicová strana vznikla v roce 1921 rozštěpením Švédské sociálně demokratické levicové strany. V letech 1967-1990 nesla název Levicová komunistická strana. Strana je proti privatizaci a nesouhlasí se členstvím Švédska v Evropské unii, profiluje se jako socialistická a od roku 1996 také jako feministická. Předsedou strany je od roku 2004 Lars Ohli.

Strana zelených vznikla v roce 1981. Kořeny má v environmentálních, protijaderných a mírových hnutích a hnutích za podporu práv žen. V parlamentu byla zastoupena v letech 1988-1991 a od roku 1994 do současnosti. Strana se staví proti členství Švédska v Evropské unii, snaží

se vyvolat nové referendum na toto téma. Místo postu předsedy strany Zelení využívají funkce mluvčího (Spokesperson), od roku 2002 jsou mluvčími Maria Wetterstrandová a Peter Eriksson.

Umírněná strana vznikla v roce 1938, tehdy ještě jako Konzervativní strana. Ke změně názvu došlo až v roce 1969. V letech 1976-1978 a 1979-1981 byla členem prvních nesocialistických vlád po druhé světové válce. V letech 1991-1994 měli Umírnění v další nesocialistické vládě svého premiéra, Carla Bildta. Také nyní jsou Umírnění vládní stranou, premiérem je předseda strany Fredrik Reinfeldt (v čele strany od roku 2003).

Strana středu má své kořeny v Agrární unii, která byla založena v roce 1913 a národní organizací zemědělců, založené v roce 1915 (tyto dvě organizace se v roce 1922 spojily v Agrární unii). V 50. letech byla strana členem vládní koalice se Sociálními demokraty, v letech 1976-1979 se účastnila nesocialistické vlády, jejímž předsedou byl předseda Strany středu Thorbjörn Fälldin. Strana byla členem vlád v letech 1992-1994. Také nyní je vládní stranou. Strana se soustředí na agrární témata a na problematiku životního prostředí a venkova. Předsedkyní strany je od roku 2001 Maud Olofssonová.

Lidová strana má své kořeny v Liberální straně, která byla založena v roce 1902. Současná lidová strana vznikla až v roce 1934 sloučením několika švédských liberálních stran. Účastnila se nesocialistických vlád v letech 1976-1978, 1979-1982 a 1991-1994. V letech 1978-1979 vytvořila na krátkou dobu minoritní vládu v čele s premiérkou Olou Ullstenovou. Nyní jsou lidovci ve vládě. Předsedou strany je od roku 2007 Jan Björklund.

Křesťanští demokraté - strana byla založena v roce 1964. V parlamentu jsou Křesťanští demokraté zastoupeni od roku 1991, od tohoto roku do roku 1994 byli též členy nesocialistické vlády. Také nyní jsou vládní stranou. Křesťanští demokraté se zasazují o zlepšení péče o důchodce, snižování daní a boj s nezaměstnaností. Předsedou strany je od roku 2004 Göran Hägglund.

Největší stranou v parlamentu je tedy již tradičně Sociální demokracie - v posledních volbách získali téměř čtyřicet procent a následně vytvořili vládu pod vedením Görana Perssona. Podpory se jim dostává od Levicové Strany a Strany zelených. Nepřetržitá vláda sociálních demokratů byla vystřídána v roce 1976 nesocialistickou koalicí vedenou Stranou středu. Tato změna nastala ve světle ekonomické krize, avšak na začátku osmdesátých let se k moci vrátila opět Sociální demokracie. Turbulence počátku devadesátých let opět zamíchaly kartami a nesocialistická vláda Umírněné strany pod vedením Carla Bildta vydržela do roku 1994, kdy ve volbách vyhráli opět sociální demokraté.

Aliance pro Švédsko. Je to společný pravicový subjekt, který se začal utvářet již v srpnu roku 2003, kdy Maud Olofsson hrající vůdčí roli při formování aliance zorganizovala summit vůdců středopravých stran. Na tomto setkání čtyř hlavních představitelů pravicových stran byl sjednán společný postup a principy při volbách do parlamentu v roce 2006. O rok později se uskutečnilo další setkání, na kterém byl potvrzen společný postup a došlo k naplánování dalších kroků. Aliance pro Švédsko společně deklarovala základní požadavky švédské pravice, jež se staly hlavními tématy Aliance jako celku. Jednotlivé politické strany Aliance však zcela nerezignovaly na svou vlastní politiku a ve formě stranických manifestů artikulovaly své specifické zájmy, čímž se pokoušely získat co největší přízeň voličů. Aliance pro Švédsko vytvořila společný volební program, ve kterém byly tyto klíčové oblasti: národohospodářská politika, vzdělávací politika, zahraniční politika, sociální stát, zaměstnanecká a obchodní politika a policejní kontrola. Nejvýznamnějším dokumentem se stal konečný volební manifest – „Více pracujících – více rozdělení“, který shrnoval základní body, na nichž se tři pravicové strany shodly.

Volby 2006. Nejvíce hlasů v těchto volbách získala sociální demokracie, ale čtyřem stranám z pravicového bloku (tzn. nesocialistickým stranám) sdruženým v Alianci se podařilo předběhnout celý levicový blok se skórem 178 ku 171 parlamentnímu křeslu. Novým předsedou vlády se stal Fredrik Reinfeldt. V demokracii tak nevyhrává nutně nejsilnější, ale ten, který dá dohromady nadpoloviční většinu. V těchto volbách získala strana umírněných rekordní počet hlasů ve své vlastní historii.

Výsledky byly těsné a tak o nějaké radikální změně v politickém myšlení Švédů proto nemůže být řeči: politologové poukazují na stírání rozdílů mezi pravíci a levíci, alespoň v rétorické rovině, a někteří dokonce považují Reinfeldtovo vítězství za prosazení myšlenky sociálního státu a posílení socialistické vize. „Nezklamaly tradiční levicové obvody na severu Švédska s velkou převahou dělnického obyvatelstva, ani luxusní stockholmské čtvrti Danderyd či Lidingö, ve kterých socialisté tradičně nezabodovali, ani akademická města Lund či Uppsala, která volí hlavně zelené či liberály. Na druhé straně se však ukazuje, že švédský politický systém je v posledních několika desetiletích mnohem náchylnější k obměně politické barvy vlády než býval dříve – v letech 1932–76 ve Švédsku neexistoval jiný než sociálnědemokratický ministerský předseda, což je rekordních čtyřiačtyřicet let.“¹

Předseda vlády Fredrik Reinfeldt oznámil svůj plán snižování daní, rovněž nezaměstnaneckých a nemocenských podpor a odprodej státních podílů ve velkých společnostech. Vedle toho dojde i k

¹ Dlask, J.: Švédské volby 2006. www.severskelisty.cz

určitěmu propouštění pracovníků z veřejné správy. Získané prostředky mají být směřovány na rozhybání pracovního trhu a oživení podnikatelského sektoru.

Zastoupení politických stran v parlamentu po volbách v roce 2006: Vláda je složena z koalice Umírněných, Strany středu, Lidovců a křesťanských demokratů.

POLITICKÁ STRANA	VOLEBNÍ ZISK	POČET KŘESEL
Sociální demokraté	37,2 %	130
Umírněná strana	27,8 %	97
Strana středu	8,3 %	29
Lidová strana	8,0 %	28
Křesťanští demokraté	6,9 %	24
Levicová strana	6,3 %	22
Strana zelených	5,4 %	19

Soudní moc. Nejvyšším soudním dvorem ve Švédsku je Nejvyšší soud, který má pět soudců, a Nejvyšší administrativní soudní dvůr. Oba tyto orgány jsou nejvyššími odvolacími soudy, Nejvyšší administrativní soudní dvůr se přitom zabývá všemi výroky týkajícími se činnosti správních orgánů. Členové obou těchto soudních dvorů jsou jmenováni do svých funkcí vládou. Dalším prvkem švédského právního systému jsou ombudsmeni. V současné době v zemi pracují čtyři tzv. parlamentní ombudsmeni, kteří jsou jmenováni vždy na čtyři roky. Kromě toho existuje množství úřadů, které vykonávají podobné funkce – nejčastěji jsou to ombudsmeni jmenovaní vládou, které jsou rovněž odpovědní. Hlavní povinností ombudsmana je dohled nad úředníky a soudci tak, aby nedocházelo k porušování svobod, bezpečnosti a soukromí občanů. Ombudsman má právo obnovit celé soudní řízení již ukončeného procesu, pokud to shledá nezbytným. Současně s tím však musí vyslovit svůj názor, že se v daném případě jedná o nezákonný či protiprávní postup a čeho se tento postup týkal. Ombudsman musí jednou ročně předkládat zprávu o své činnosti parlamentu, ten však nemá možnost jeho činnost jakkoli ovlivňovat. (zdroj: antiskola.eu)

Zdroje:

Antiškola.eu : Komparativní analýza politických systémů Švédska a Španělska [online]. 2005-2008 [cit. 2008-10-28]. Dostupný z WWW:

<http://www.antiskola.eu/referaty/index.php?page=show_detail&come_from=list&id=18013&cast=2>.

BATEMAN, G. , EGANOVÁ, V.:*Encyklopedie Zeměpis světa*. Praha: Columbus, 1999.
ISBN: 80-901727-6-8

DLASK, Jan. *Severské listy : Švédské volby 2006* [online]. 08.12.2006. 1998-2008 [cit. 2008-10-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.severskelisty.cz/ncm/ncm0101.htm>>. ISSN 1212-5385.

DRNEK, Martin. *Aliance proměňuje švédský stranický systém* [online]. *E-polis.cz*, 27. prosinec 2006. [cit. 2008-11-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/komparace/174-aliance-promenuje-svedsky-stranicky-system.html>>. ISSN 1801-1438.

Euroskop.cz : Švédsko [online]. 2005. Vláda České republiky, 2005 [cit. 2008-10-28].
Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/402/sekce/politicky-system/>>.

Minverden.blog : Politický systém ve Švédsku [online]. 25.5.2007. 2006 [cit. 2008-10-28].
Dostupný z WWW: <<http://minverden.blog.cz/0705/politicky-system-ve-svedsku>>.

Švédsko.net : Historie Švédska [online]. 2007-2008. [cit. 2008-10-27]. Dostupný z WWW:
<<http://www.svedsko.net/historie-svedska/>>.